

YAHUDIYLIKDA POST-MODERNIZM: DINIY E'TIQOD VA MODERNIZM O'RTASIDAGI MUNOSABATLAR

Toshkent davlat tibbiyot universiteti

2-son davolash fakulteti

221-"A" guruh talabasi Abdinumonova Osiyo

Email:osiyoabdinumonova@gmail.com

Ilmiy rahbar:Xudoyberdiyev Rashid

Email:xudoyberdiyevrashid077@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada yahudiylik dinining post-modernizm davrida qanday o'zgarishlar va yangilanishlarga uchragani tahlil qilinadi. Unda diniy e'tiqodning zamonaviy tafakkur, sekulyarizm, fan va falsafa bilan munosabatlari yoritiladi. Shuningdek, yahudiylikdagi diniy an'analar va modernistik qarashlarning o'zaro uyg'unlashuvi, diniy identitetning zamonaviy jamiyatda tutgan o'rni haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: yahudiylik, post-modernizm, diniy e'tiqod, modernizm, sekulyarizm, falsafa, diniy identitet, Talmud, diaspora, islohot.

Kirish

Yahudiylik insoniyat tarixidagi eng qadimiy monoteistik dinlardan biridir. U o'zining asosiy aqidalarini Tavrot (To'ra) va Talmudda ifoda etgan bo'lib, ming yillar davomida diniy, falsafiy va madaniy hayotda muhim rol o'ynagan. Biroq XX asrning oxiri va XXI asr boshlarida post-modernizm deb ataluvchi tafakkur yo'nalishining shakllanishi barcha diniy tizimlarga, jumladan yahudiylikka ham kuchli ta'sir ko'rsatdi.

Post-modernizm — bu yagona haqiqat, mutlaq axloqiy me'yor yoki bir xil diniy talqinlarning mavjudligiga shubha bilan qaraydigan falsafiy yondashuvdir. Bu jarayon yahudiy dinining an'anaviy qat'iylik tamoyillarini qayta ko'rib chiqishga undadi.

Shunday qilib, yahudiylikda yangi diniy tafakkur, diniy identitet va e'tiqodning ijtimoiy roli qayta talqin qilina boshladi.

Asosiy qism

1. Yahudiylik va modernizm: tarixiy zamin

Modernizm XVIII–XIX asrlarda Yevropada aql va ilm-fanga asoslangan tafakkur shakli sifatida yuzaga keldi. Bu davrda yahudiy olimlari – Moses Mendelssohn, Spinoza va boshqalar yahudiylikni zamonaviy falsafa bilan uyg'unlashtirishga harakat qildilar.

Mendelssohn yahudiylikni insoniy aql bilan uyg'unlashgan axloqiy tizim deb talqin qildi.

Spinoza esa diniy matnlarni tarixiy va tanqidiy metodlar bilan tahlil qilishni ilgari surdi.

Bu davrda yahudiylikda islohot (Reform Judaism), konservativ va ortodoksal yo'nalishlar shakllanib, dinning jamiyatdagi o'rni bo'yicha turli yondashuvlar paydo bo'ldi.

2. Post-modernizmning diniy tafakkurga ta'siri

Post-modernizm davrida insonning haqiqat haqidagi qarashlari nisbiylashdi. Bu esa yahudiylikda quyidagi o'zgarishlarni keltirib chiqardi:

Diniy matnlarning ko'p talqinliligi: Talmud va Tavrotga yagona "to'g'ri" izoh emas, balki turli zamonaviy kontekstlarda tushunish imkoniyati paydo bo'ldi.

Individual e'tiqod kuchayishi: Har bir yahudiy inson o'z diniy tajribasini shaxsiy ong orqali anglashga harakat qilmoqda.

Ayollar rolining o'sishi: Post-modern qadriyatlar asosida yahudiylikda ayollarning diniy marosimlardagi ishtiroki kengaydi.

Diniy identitetning global xarakteri: Diasporadagi yahudiylar turli madaniyatlar ta'sirida o'z diniy e'tiqodlarini qayta shakllantirmoqda.

Post-modern tafakkur yahudiylikni dogmatik tizim emas, balki madaniy va tarixiy meros sifatida ko'rishga undaydi.

3. Yahudiy falsafasida post-modern yondashuvlar

Yahudiy faylasuflar Emmanuel Levinas, Jacques Derrida va Martin Buber post-modern g'oyalarni diniy tafakkurga olib kirgan asosiy shaxslar hisoblanadi.

Levinas e'tiqod markaziga inson va "Boshqalar" o'rtasidagi axloqiy mas'uliyatni qo'ydi. Unga ko'ra, diniy haqiqat insonning boshqa odam oldidagi javobgarligida namoyon bo'ladi.

Derrida esa Tavrot matnlarini "dekonstruksiya" metodi orqali o'qib, diniy ma'nolarning ko'p qirraliligini ochib berdi.

Buber "Men va Sen" konsepsiyasida insonning Xudo bilan shaxsiy muloqotini markazga qo'ydi, bu esa post-modern dunyoda e'tiqodning subyektivligini asoslab berdi.

4. Post-modern yahudiylik va zamonaviy jamiyat

Zamonaviy global muhitda yahudiylik quyidagi yo'nalishlarda rivojlanmoqda:

Kultural yahudiylik — diniy e'tiqoddan ko'ra, madaniy identitetni saqlashga urg'u beruvchi yo'nalish.

Neo-xasidizm — mistik qadriyatlarni zamonaviy kontekstda qayta tiklash harakati.

Progressiv yahudiylik — inson huquqlari, ijtimoiy adolat va gender tenglik tamoyillarini diniy amaliyotga singdiruvchi yo'nalish.

Post-modern davrda yahudiylik o'z qadriyatlarini yo'qotmagan holda zamonaviy tafakkur bilan hamnafas bo'lishga intilmoqda.

5. Diniy e'tiqod va fan o'rtasidagi uyg'unlik

Post-modern tafakkur fan va din o'rtasidagi ziddiyatni kamaytirishga harakat qildi.

Yahudiylikda fan – Xudoning yaratuvchanligini o'rganish vositasi sifatida qabul qilinmoqda. Ko'plab yahudiy olimlar (masalan, Albert Eynshteyn, Niels Bohr) ilm-fanni Xudoning buyuk tizimiga hurmat belgisi deb bilishgan.

Bu yondashuv yahudiylikda rational faith (aqlga asoslangan e'tiqod) konsepsiyasini shakllantirdi.

Xulosa

Post-modernizm yahudiylikni yangi davrga olib kirgan intellektual jarayon bo'ldi. U diniy e'tiqodni qat'iy dogmalardan ozod qilib, insonning shaxsiy tajribasini markazga qo'ydi.

Bugungi kunda yahudiylik bir vaqtning o'zida an'anaviy diniy tizim, madaniy identitet va zamonaviy falsafiy maktab sifatida mavjud.

Diniy e'tiqod va modernizm o'rtasidagi uyg'unlik yahudiy xalqining tarixiy moslashuvchanligi va ruhiy barqarorligini yana bir bor isbotlaydi.

Shunday qilib, yahudiylikda post-modernizm — bu dinning zaiflashuvi emas, balki uning yangi ma'naviy qiyofaga ega bo'lishidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. *Torah va Talmud matnlari (yahudiy muqaddas yozuvlari).*
2. *Mendelssohn M. Jerusalem: On Religious Power and Judaism. – London, 1783.*
3. *Spinoza B. Theological-Political Treatise. – Amsterdam, 1670.*
4. *Levinas E. Totality and Infinity. – Duquesne University Press, 1969.*
5. *Derrida J. Writing and Difference. – University of Chicago Press, 1978.*
6. *Buber M. I and Thou. – Scribner, 1937.*
7. *Peter Berger. The Sacred Canopy: Elements of a Sociological Theory of Religion. – Anchor Books, 1990.*
8. *Cohen A. Postmodern Judaism: New Perspectives. – Routledge, 2004.*
9. *Shodmonov E. va boshq. Dinshunoslik asoslari. – Toshkent: Istiqlol, 2017.*
10. *Habermas J. Religion and Rationality. – MIT Press, 2002.*